שבילי פנחס

יעקב הקדים לקוץ ארזים שנטע אברהם למשכן לפני שזבח זבחים להמתיק הדין של אלקי אביו יצחק

(מתוך ספר החדש "שבילי פנחס" בראשית ח"ג שיצא לאור בימים אלו)

בפרשתנו פרשת ויגש אנו למדים, על ההכנה הגדולה שעשה יעקב אבינו כשעמד לרדת למצרים כדי להיפגש עם יוסף בנו, אשר ירידה זו היתה בעצם ההתחלה של ירידת ישראל לגלות מצרים, כמו שאמר הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים (בראשית טו-יג): **"כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה"**. וזהו ששנינו בגמרא (שבת פט:):

"ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו דכתיב (הושע יא-ד) **בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה"**. ופירש רש"י: **"בשלשלאות של ברזל, כדרך כל הגולים, שהרי על פי גזירת גלות ירד לשם. בחבלי אדם, בשביל חיבת האדם משכתים למצרים בחבלים ולא בשלשלאות"**.

ובכן דבר בעתו מה טוב להתבונן על הכנתו של יעקב אבינו כמו שכתוב (בראשית מו-א): **"ויסע ישראל וכל אשר לו ויבוא בארה שבע, ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק"** (מו-א). ופירש רש"י ומקור הדבר במדרש (ב"ר צד-ה): **"לאלקי אביו יצחק, חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקינו, לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם"**.

וצריך ביאור ליישב מה שנתקשו המפרשים: **א.** מה ראה יעקב אבינו על ככה שהקדים ללכת לבאר שבע, ואחר כך זבח שם זבחים לאלקי אביו יצחק, ולא הקריב מיד זבחים לאלקי אביו יצחק בעודו בחברון. **ב.** למה זבח יעקב זבחים רק לאלקי אביו יצחק, כי הן אמת שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו, אולם מאחר שהוא חייב גם בכבוד זקינו היה לו להקריב גם לכבוד אברהם זקינו.

יעקב אבינו רצה להמתיק הדין של פחד יצחק

פתח דברינו יאיר בדברי הרמב"ן שמיישב ענין זה, כי יעקב אבינו לפני ירידתו לגלות מצרים ביקש להמתיק מדת הדין של יצחק אביו, והנה דבריו הקדושים:

"ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו, לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם, לשון רש"י. ואיננו מספיק, שהראוי לומר לאלקי אבותיו בלי שייחד אדם, כמו שאמר (להלן מח-טו) **האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק, ובתפלתו אמר** (לעיל לב-י) **אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק, או יאמר ויזבח זבחים לה' כמו שאומר באברהם** (לעיל יב-ז) **ויבן מזבח לה', ומה צורך לפרש בו יותר.**

אבל הפסוק הזה יש בו סוד, יגלו לנו אותו שם בבראשית רבה (צד-ה), **כי כאשר בא יעקב לרדת מצרים, ראה כי הגלות יתחיל בו ובזרעו, ופחד ממנו וזבח זבחים רבים לפחד אביו יצחק, שלא תהא מדת הדין מתוחה כנגדו, ועשה זה בבאר שבע שהוא בית תפלה לאבותיו, ומשם נטל רשות בלכתו לחרן. וזהו הטעם שהזכירו בבראשית רבה שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו".**

והנה מה שסיים הרמב"ן כי סוד זה גילו לנו חכמינו ז"ל במדרש, שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו, כוונתו כמו שביאר רבינו בחיי שהולך בדרכו של הרמב"ן, והוסיף על כך: **"ולזה נתכוונו חכמי האמת בלשונם הנסתר, שאמרו בבראשית רבה חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו, קרא אביו פחד יצחק, ולמדת החסד קרא זקינו"**. פירוש, אברהם זקינו עבד את ה' במדת החסד ויצחק אביו במדת הגבורה, ועל כך רמזו במדרש חייב אדם שהוא יעקב, בכבוד אביו יצחק להמתיק הדין שבו, יותר מכבוד זקינו שמדתו חסד.

אמנם גם אחרי הביאור הנשגב של הרמב"ן, עדיין למודעי אנו צריכים להבין גם לפי השגתנו מעשה יעקב אבינו, כי הן אמת שזבח זבחים לאלקי אביו יצחק כדי להמתיק הדין שבו לקראת גלות מצרים, אבל למה לא זבח זבחים גם לאלקי זקינו אברהם, כדי להמשיך מדת החסד שבו בגלות מצרים.

יעקב אבינו הלך לבאר שבע: "לקוץ ארזים שנטע אברהם זקינו"

פתח דברינו יאיר לבאר ענין זה על פי הקדמה יקרה מאירת עינים שגילו לנו חכמינו ז"ל במדרש (ב"ר צד-ד):

"ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע, להיכן הלך. אמר רב נחמן, שהלך לקוץ ארזים שנטע אברהם זקינו בבאר שבע, היך מה דאת אמר (בראשית כא-לג) **ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם. והבריח התיכון בתוך הקרשים** (שמות כו-כח), **אמר רבי לוי, והבריח התיכון שנים ושלשים אמה היו בו. מהיכן מצאו אותו לשעה, אלא מלמד שהיו מוצנעין עמהם מימות יעקב אבינו".**

נמצינו למדים מדברי המדרש חידוש גדול, שהוא השלמה נפלאה למה שכתוב בפרשת תרומה (שמות כו-טו): **"ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים"**. ופירש רש"י ומקור הדבר במדרש תנחומא (שם סימן ט):

"ועשית את הקרשים, הוה ליה למימר ועשית קרשים כמה שנאמר בכל דבר ודבר, מהו הקרשים, מאותן העומדין ומיוחדין לכך, יעקב אבינו נטע ארזים במצרים, וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזומנים בידכם".

והנה במדרש וברש"י (שם) אינו מבואר כלל מנין לקח יעקב את הארזים שנטע במצרים, אולם מדברי חכמינו ז"ל במדרש רבה כאן למדנו, כי כאשר יעקב היה בדרכו לגלות מצרים, טרח לנסוע לבאר שבע כדי לקוץ משם את הארזים שנטע אברהם זקינו, וכשהגיע למצרים נטע שם את הארזים הללו, וצוה לבניו להעלותם עמהם כדי לבנות מהם משכן לה'.

מעתה יאירו עינינו להבין מעשיו של יעקב אבינו המסודרים בסדר נכון בדרכו למצרים, כי

ראשית דבר: **"ויסע ישראל וכל אשר לו ויבוא בארה שבע"**, לקוץ ארזים שנטע אברהם כדי לבנות מהם משכן, ועשה בכך כבוד גדול לעילוי נשמתו של אברהם זקינו, ומאחר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו: **"ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק"**, ולא לאלקי אברהם זקינו שכבר כיבדו כראוי בקציצת הארזים למשכן.

הרמז הנפלא של ה"חתם סופר" בקרשי המשכן כנגד מדת החסד

חשבתי דרכי כי על פי המבואר במדרש הנ"ל, כי הקרשים שבמשכן שורשם מאותם הארזים שנטע אברהם אשל בבאר שבע, יפתח לנו להבין מה שביאר מרן ה"חתם סופר" (פרשת תרומה דף קכב: ד"ה ועשית), כי המדות של הקרשים שהיו במשכן יש בהן רמז נפלא על מדת החסד, והנה הדברים בלשון קדשו בתוספת ביאור בסוגריים:

"ועשית קרשים וגו'. גובה הקרש עשר [אמות] **ועביו אמה, ורחבו אמה וחצי, הרי בתשבורתו** [החשבון של כל קרש אמה על אמה מרובעות] **ט"ו אמות כשם י"ה** [פירוש, עשר אמות אורך כפול אמה וחצי רחבו ואמה עוביו, הן בדיוק ט"ו אמות מרובעות], **ומ"ח קרשים** [שהיו במשכן, עשרים בדרום ועשרים בצפון ועוד שמונה במערב] **הרי מ"ח י"ה** [כלומר מ"ח קרשים שכל אחד הוא י"ה אמות מרובעות, הרי] **אותיות חימ"ה, שראשי תיבות** (תהלים לג-ה) **ח'סד י'קוק מ'לאה ה'ארץ שהארכתי במקום אחר, ותשבורת הקרשים כולם היו מ"ח פעמים ט"ו אמות הוא תש"כ אמות".**

אמנם ה"חתם סופר" לא ביאר לנו מהו הרמז במדות של מ"ח הקרשים שהיו תש"כ אמות [מהמשך דבריו הקדושים מבואר, שחשב לצרף את ציפוי הזהב שעל הקרשים להשלים עוד ט' אמות: **"ואולי ציפוי הזהב השלים למספר קר"ע שט"ן שהוא תשכ"ט, פירוש, אם תקלוף הזהב של תש"כ אמות, ותכפילו זה על זה עד שיהיה עביו אמה, יעלה באורך ורוחב ט' אמות מרובעים"**].

כעבדא קמיה מאריה נראה לברר מקחו של צדיק מרן ה"חתם סופר", שגם מספר החשבון של כל מ"ח הקרשים שהן **תש"ך** אמות מרובעות הוא רמז נפלא על מדת החסד, על פי מה שמבואר בספרים הקדושים שכל מדה היא קומה שלימה הכלולה מעשר, והקומה של מדת החסד היא י' פעמים **חס"ד** עולה בגימטריא **תש"ך**.

המקור לכך הוא ב"לקוטי תורה" לרבינו האריז"ל (פרשת בראשית באמצע הפרשה ד"ה בראשית), שמבאר **תש"ך** צירופים שיש בתיבת **בראשי"ת**, והנה לשון קדשו: **"בראשית. הנה יש למילה זו כפי הכלל שמסר לנו בעל ספר יצירה תש"ך צירופים, והם סוד שם ע"ב גימטריא חס"ד, י' פעמים חס"ד עולה תש"ך"**. פירוש, מילת **בראשי"ת** שיש בה שש אותיות מצטרפת לתש"ך צירופים כמספר י' פעמים **חס"ד**, לרמז שהעולם נברא במדת החסד, כמו שכתוב (תהלים פט-ג): **"עולם חסד יבנה"**.

"ארבע אמות של הלכה" ארב"ע אמו"ת בגימטריא תש"ך

יומתק להבין בזה מה שהביא ב"פרי עץ חיים" (שער הזמירות פ"ד במזמור לתודה): **"כתב הרב ישראל סרוג** [מה שקיבל מרבו האריז"ל], **ה'ריעו ל'ה' כ'ל ה'ארץ ראשי תיבות הלכ"ה, כי** (ברכות ח.) **מיום שחרב בית המקדש אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה... עוד, ארב"ע אמו"ת גימטריא תש"ך"**.

לפי האמור יש לפרש הכוונה בזה, כי על ידי שאדם עוסק בתורה בתוך **ארב"ע אמו"ת** של הלכה, הרי הוא ממשיך את קומת החסד בכל עשר בחינותיו שעולה תש"ך, כי על ידי לימוד התורה ממשיכים מדת החסד כמו שכתוב (משלי לא-כו): **"פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה"**.

וכן כתב ה"מגלה עמוקות" (פרשת ויקרא אופן נג), אחרי שהביא שם כמה רמזים בענין קומת החסד י' פעמים **חס"ד** שעולה גימטריא **תש"ך**, הוסיף על כך בלשון קדשו:

"שזהו סוד ארבע אמות של הלכה, ארב"ע אמו"ת בגימטריא תש"ך... מזה הטעם כל ששה שלשים יום באדם אינו נפל, הטעם כי בשלשים יום יש תש"ך שעות, ובזה הקיף האדם את מדת החסד בכללות יו"ד לכן אינו נפל, וזה אמר (ויקרא א-ב) **אדם כי יקריב מכם, שגם אדם צריך לזה המספר של תש"ך, הוא קרבן לה', לקיים** (במדבר יח-טז) **ופדויו מבן חודש תפדה, אבל פחות מבן חודש אין לו יקר פדיון נפשו".**

בדרך זו מבאר ה"בני יששכר" (חודש אדר מאמר ד' אות י) מה ששנינו בגמרא (פסחים ו.): **"שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום"**. בלשון קדשו: **"והנה באותן השלשים יום קודם לפסח, הוא החג אשר מתעורר החסד, השי"ת מעורר חסדיו תש"ך שעות קודם החג, תש"ך הוא שיעור קומת החסד, י' פעמים חס"ד בגימטריא תש"ך, תש"ך צירופי בראשית,** (תהלים פט-ג) **עולם חסד יבנה".**

מעתה יאירו עינינו להבין הרמז שהביא ה"חתם סופר" בענין צירוף האמות שהיו בכל מ"ח קרשי המשכן **תש"ך** אמות, ולפי המבואר הרי הן מכוונות כנגד קומת החסד י' פעמים **חס"ד** בגימטריא **תש"ך**. נמצא לפי זה כי שני הרמזים שהביא ה"חתם סופר" במדות הקרשים, הרמז הראשון שכל **מ"ח** הקרשים שהיו בהם **י"ה** אמות הם צירוף **חימ"ה** נוטריקון **ח'סד י'י מ'לאה ה'ארץ**, והרמז השני שבכל מ"ח הקרשים היו **תש"ך** אמות, עולים בקנה אחד כפתור ופרח להמשיך קומה של מדת החסד במשכן שהיו בתוך הקרשים.

כיון שבאנו לידי כך הנה מה טוב ומה נעים להבין בזה, מה שנסע יעקב לבאר שבע לקוץ ארזים שנטע אברהם כדי לעשות מהם קרשים למשכן, שהרי אברהם אבינו בעל החסד נטע ארזים הללו כדי להכניס אורחים ולעשות עמהם חסד, ועל ידי זה גיירם והכניסם תחת כנפי השכינה, כמבואר בגמרא (סוטה י.):

"ויטע אשל בבאר שבע. אמר ריש לקיש, מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים... ויקרא שם בשם ה' אל עולם. אמר ריש לקיש, אל תיקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב. כיצד, לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם וכי משלי אכלתם, משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם".

הנה כי כן מאחר שידע יעקב אבינו ברוח הקודש, שעתיד הקב"ה לצוות לישראל לעשות

ישוב הפליאה: מאחר שאדם חייב גם בכבוד זקינו מדוע זבח יעקב רק לאלקיו אביו יצחק ולא לאברהם

מדרש: "ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע... שהלך לקוץ ארזים שנטע אברהם זקינו בבאר שבע"

ישוב הפליאה: איך זבח יעקב: "לאלקי אביו יצחק", הלא אסור לשחוט לשם אלקים משום: "זובח לאלקים יחרם"

חתם סופר: אסור לשחוט לשם אלקים, כי הקרבן אינו מתקבל במדת הדין כי אם במדת הרחמים

יעקב אבינו עשה הכנה לבנות את המשכן עם הארזים של אברהם זקינו כדי להמשיך במשכן מדת החסד

חתם סופר: מ"ח קרשי המשכן כל אחד י"ה אמות, הרי אותיות חימ"ה נוטריקון ח'סד י' מ'לאה ה'ארץ

זוהר הקדוש: "והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה, דא הוא יעקב קדישא שלימא"

יעקב אבינו הכריע את ההלכה כאברהם בעל החסד, שראוי לקבל את הקרבן של החוטא במשכן

את הקרשים למשכן במדות המכוונות כנגד מדת החסד, לכן נתחכם לקוץ את הארזים שנטע אברהם זקינו שמדתו חסד, ועשה חסד על ידי ארזים הללו להכניס אורחים ולקרבם למקום, ונטעם יעקב במצרים וצוה לבניו להעלותם עמהם לבנות מהם את המשכן, שהקרשים נעשו במדות שיש בהן רמז על מדת החסד, והיה כל מי שירצה להתקרב אל ה' יבוא אל המשכן, ויזכה להתקרב אל ה' כפי שעשה אברהם אבינו עם הארזים הללו.

"והבריח התיכון בתוך הקרשים דא הוא יעקב קדישא שלימא"

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הענין שצוה הקב"ה לעשות את הקרשים למשכן במדות המכוונות כנגד מדת החסד. זאת ועוד, מה שסיבב הקב"ה מסבב כל הסיבות שהמשכן נבנה על ידי השילוב הנפלא של אברהם אבינו ויעקב אבינו, כי אברהם נטע את הארזים בבאר שבע, ויעקב הלך לקוץ אותם ונטעם במצרים, כדי שיוציאו אותם ישראל ממצרים ויעשו מהם את המשכן, על פי מה שמצינו מאמר נפלא בזוהר הקדוש (פרשת תרומה קעה:):

"אמר רבי שמעון, (שמות כו-כח) **והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה, דא הוא יעקב קדישא שלימא, כמה דאוקימנא דכתיב** (בראשית כה-כז) **ויעקב איש תם יושב אהלים, יושב 'אהל' לא כתיב אלא יושב 'אהלים' תרי, דאחיד להאי ואחיד להאי, אוף הכא כתיב, והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה, דאחיד להאי ואחיד להאי".**

בתרגום ללשון הקודש:

"אמר רבי שמעון, והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה, זהו יעקב הקדוש השלם, כמו שביארנו מה שכתוב ויעקב איש תם יושב אהלים, יושב 'אהל' לא כתוב אלא יושב 'אהלים' שנים, שנאחז בזה ובזה, אף כאן כתוב, והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה, שנאחז בזה ונאחז בזה".

נמצינו למדים מדברי רבי שמעון בר יוחאי, כי הבריח התיכון שהיה בתוך הקרשים של המשכן, הוא רמז על יעקב אבינו שמדתו תפארת, שהיא מדה תיכונית הכלולה מחסד וגבורה, ומצד זה הוא **"מבריח מן הקצה אל הקצה"**, כלומר שהוא נאחז בקצה אחד בצד ימין מדת החסד של אברהם, ובקצה השני בצד שמאל מדת הגבורה של יצחק. וצריך ביאור להבין מהו הקשר בין יעקב אבינו לקדושת המשכן.

איך זבח יעקב לאלקי יצחק הלא "זובח לאלקים יחרם"

רחש לבי דבר טוב לבאר הענין בזה על פי מה שהקשה ב"פרי העץ" (פרשתנו ד"ה מסורה בארה) על מה שכתוב: **"ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק"**, שהרי מבואר בזוהר הקדוש (פרשת משפטים קח.) שאסור להקריב לשם אלקים שהוא דין, כי אם לשם הוי"ה שהוא רחמים: **"וקרבנא לא קרבין לשמא דאלקים אלא לשמא דיו"ד ה"א וא"ו ה"א, דהא לגבי דינא קשיא מדת הדין לא מקרבין קרבנא, דכתיב** (ויקרא א-ב) **אדם כי יקריב מכם קרבן לה', לה' ולא לשמא דאלקים, וכי תקריב קרבן מנחה לה', זבח תודה לה', זבח שלמים לה'"**. אם כן איך זבח יעקב זבחים: **"לאלקי אביו יצחק"**, שהוא הדין של פחד יצחק.

ונראה ליישב קושיא זו על פי מה שביאר ה"חתם סופר" ב"דרושים ואגדות" (פרשת יתרו דף עח:) הטעם על דברי הזוהר הקדוש הנ"ל שאסור לשחוט לשם אלקים: **"דהנה הטעם על דרך הפשוט שלא ישחט עולה או זבח כי אם לשם ה', הוא מטעם כי במדת הדין לא יתקבל הקרבן כלל, כי** (יחזקאל יח-ד) **נפש החוטאת היא תמות דוקא, ולא יתכפר לו בעולה וזבח כי אם במדת הרחמים".**

ויש להעיר כי בספר "לוחות עדות" להגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (סוף הספר דף עז:) הביא ביאור זה בשם האריז"ל, ואני הקטן מצאתי המקור לכך ב"זוהר הרקיע" לרבינו האריז"ל על הזוהר הקדוש (פרשת משפטים שם) שמבאר הענין בלשון קדשו: **"דמדת הדין אינו מתרצה בכך, כי נוקם ונוטר כנחש, כי שם הוא אילנא דמותא אלקים כנ"ל"**. וכוונתו על מה שהביא לפני זה (ד"ה באתר דמאריהון) מאמר המדרש בילקוט שמעוני על הפסוק (תהלים כה-ח):

"טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך. שאלו לחכמה חוטא מה עונשו, אמרה להם (משלי יג-כא) **חטאים תרדוף רעה. שאלו לנבואה חוטא מה עונשו, אמרה להם** (יחזקאל יח-ד) **הנפש החוטאת היא תמות. שאלו לתורה חוטא מה עונשו, אמרה להם יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה חוטא מה עונשו, אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו, הדא הוא דכתיב טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, שהוא מורה לחטאים דרך שיעשו תשובה".**

הרי מבואר כי מצד מדת הדין של החכמה והנבואה, לא היה ראוי שיהיה תיקון למי שחטא כנגד הקב"ה מלך העולם, כי חטאים תרדוף רעה והנפש החוטאת היא תמות, אלא שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו נתן לנו תיקון בתורתו על ידי שיביא קרבן כפרה עם תשובה. הנה כי כן זהו ביאור דברי הזוהר שאסור להקריב לשם אלקים שהוא מדת הדין, כי מצד הדין היה ראוי שהאדם עצמו ימות, נמצא כי הוא מעורר בכך קטרוג שלא תהיה לו כפרה, לכן צריך להקריב לשם ה' כי מצד מדת הרחמים יש תיקון לחוטא על ידי שיביא תמורתו קרבן כפרה.

נפלא להביא מה שכתב ב"אהבת יהונתן" להגר"י אייבשיץ זי"ע (הפטרת תולדות ד"ה באופן אחר), לבאר בזה כמין חומר מה ששנינו בגמרא (מנחות קי.):

"תניא אמר רבי שמעון בן עזאי, בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות, שלא נאמר בהן לא אל ולא אלקים אלא ה', שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק". ופירש רש"י: **"לבעל דין, לאומרים רשויות הרבה הן, והדבר מוכיח שזה ששמו כך ציום להקריב לו מנחה, וזה ששמו כך ציום להקריב לו פרים, וזה אילים, לכך נאמר בכולם ריח ניחוח לה'".**

אולם לפי דברי הזוהר הנ"ל עם הביאור של האריז"ל יתבאר היטב כוונת רבי שמעון בן עזאי, על פי מה שמצינו ששם א"ל רומז לפעמים למדת הדין כשם **אלקים**, כמו שכתוב (תהלים ז-יב): **"אלקים שופט צדיק ואל זועם בכל יום"**. ומאחר שלפי מדת הדין אין תיקון בהבאת קרבן, לכן לא נזכרו בקרבנות שם א"ל או שם **אלקים** שהם דין: **"שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק"**, שבעל דין שהוא מדת הדין לא יחלוק לקטרג על הכפרה של הקרבן.

יעקב מכריע לחסד של אברהם כנגד מדת הדין של פחד יצחק

בדרך המלך נלך לבאר בזה מה שהלך יעקב לקוץ ארזים שנטע אברהם כדי לבנות מהם משכן, בהקדם לבאר מאמר המדרש (ב"ר סג-ב): **"אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב... הדא הוא דכתיב** (ישעיה כט-כב) **לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, יעקב פדה את אברהם"**. ותמהו המפרשים, איך יעלה על הדעת שאברהם אבינו שפרסם אלקותו יתברך שמו בעולם, ועמד בעשרה ניסיונות שהגדול שבהם היה ניסיון העקידה, שלא היה ראוי להינצל בזכות עצמו כי אם בזכות יעקב.

ונראה לבאר כוונת המדרש בדרך רמז, לפי דברות קדשו של כ"ק אדמו"ר מרן רבי יהושע מבעלזא זי"ע לבאר דברי הפייטן בהגדה של פסח (אדיר הוא): **"רחום כהלכה"**. כי הבית דין של מעלה הם שלשת האבות הקדושים, כמו שהביא ב"דגל מחנה אפרים" (פרשת וירא) בשם זקינו הבעש"ט הקדוש זי"ע: **"שמעתי בפירוש מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה, כי אברהם יצחק ויעקב הם תלת דיינים... כי אי אפשר להיות דיין אמת, כי אם שיהיו ג' דיינים בחינת אברהם יצחק ויעקב"**.

והנה בבית דין של מעלה דנים את ישראל על פי משפטי התורה, נמצא כי כשיש מחלוקת בין שני הדיינים אברהם שנוטה לחסד לעומת יצחק שנוטה לדין, אין שום הכרעה לכאן או לכאן שהרי הם שקולים זה כנגד זה, עד שבא הדיין השלישי הוא יעקב אבינו שמדתו רחמים ויכריע ביניהם, כי בהיותו מדת הרחמים הוא מצטרף לצד החסד של אברהם, וקיימא לן בכל התורה (שם לז.): **"יחיד ורבים הלכה כרבים"**, כמו שכתוב (שמות כג-ב): **"אחרי רבים להטות"**. וזהו הפירוש: **"רחום כהלכה"**, מה שהקב"ה מרחם על ישראל הוא כהלכה מדין **"אחרי רבים להטות"** עכדה"ק.

רעיון קדוש זה מבואר גם ב"בני יששכר" (כסלו-טבת מאמר ד סימן פ) בביאור נוסח "על הניסים" בחנוכה, בלשון קדשו:

"ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, דהנה אין בית דין פחות משלשה, וכביכול בי"ד של מעלה חסד, דין, רחמים... הנה מדת החסד מיימין לזכות ומדת הגבורה משמאיל לחובה, ומדת התפארת מדת רחמים הוא מכריע ומטה כלפי חסד, והלכה כרבים חסד ורחמים. וממילא תתבונן אומרו ואתה ברחמיך הרבים, שעל ידי הרחמים הנוטים כלפי חסד, הנה המיימינים לזכות המה הרבים והמה הגוברים על הדין דהלכה כרבים".

יומתק לפרש בזה (תהלים קיט-קנו): **"רחמיך רבים ה' כמשפטיך חייני"**. פירוש, מצד מדת הרחמים הנוטה למדת החסד, יחיד ורבים הלכה כרבים, שצריך להתנהג עם ישראל במדת הרחמים, לכן **"כמשפטיך חייני"**, כי כן הוא משפטי התורה אחרי רבים להטות. והנה ידוע כי תוקף הדין של פחד יצחק נמשל לאש השורף את הרשעים, כמו שכתוב (מלאכי ג-יט): **"כי הנה היום בא בוער כתנור, והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש"**.

מעתה יאירו עינינו להבין דברי חכמים וחידותם: **"אברהם לא ניצל מכבשן האש"**. פירוש, אברהם בעל החסד לא היה יכול להינצל **"מכבשן האש"** של פחד יצחק, **"אלא בזכותו של יעקב"**, שמכריע בקו הרחמים שלו לצד החסד, ומביא ראיה לכך ממה שכתוב (ישעיה כט-כב): **"לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם"**.

המשכן הוא שילוב נפלא של אברהם חסד עם יעקב רחמים

כיון שבאנו לידי כך הנה מה טוב ומה נעים להבין חכמתו העמוקה של יעקב, שהלך לבאר שבע לקוץ ארזים שנטע אברהם כדי לבנות מהם משכן, על פי מה שכתב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"א ה"א): **"מצות עשה לעשות בית לה', מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה, שנאמר** (תרומה כה-ח) **ועשו לי מקדש, וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה והיה לפי שעה"**.

נמצינו למדים מדברי הרמב"ם, כי תכלית בנין המשכן ובית המקדש היא להקריב שם קרבנות לה', ולפי מה שנתבאר הרי מצד מדת הדין אין לאדם כפרה בהקרבת קרבן, כי הנפש החוטאת היא תמות כי אם במדת החסד, לכן נתחכם יעקב אבינו שמדתו רחמים, לנסוע לבאר שבע לקוץ ארזים שנטע אברהם לבנות מהם משכן, כדי להכריע בכך את ההלכה כאברהם בעל החסד, שראוי לחוטא שיזכה לכפרה על ידי הבאת קרבן.

הנה כי כן זהו הענין שצוה הקב"ה לעשות את הקרשים שבמשכן, במדות שיש בהן רמז נפלא על מדת החסד של אברהם, כפי שביאר ה"חתם סופר" כי **מ"ח** קרשים שכל אחד מהם הוא **י"ה** אמות מרובעות, הם צירוף **חימ"ה** מדת הדין הנמתקת בראשי תיבות **ח'סד י' מ'לאה ה'ארץ**, וכל מ"ח הקרשים ביחד הם **תש"ך** אמות מרובעות כמספר י' פעמים **חס"ד**, כי רק במדת החסד אפשר להקריב קרבנות במשכן כדי לכפר על החוטא.

יומתק להבין בזה הסדר הנפלא במעשיו של יעקב אבינו, כי מתחילה: **"ויסע ישראל וכל אשר לו ויבוא בארה שבע"**, לקוץ את הארזים שנטע אברהם כדי לבנות מהם משכן, והכריע בכך את ההלכה כאברהם איש החסד שהחוטא יש לו תיקון בקרבן כפרה, ומאחר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו, על כן **"ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק"**, כפירוש הרמב"ן להמתיק בכך מדת הדין של פחד יצחק. ולפי המבואר לא היה יכול לעשות כן רק אחרי שהקדים להכריע להלכה כאברהם איש החסד שהחוטא יש לו תיקון בקרבן.

על פי האמור הרווחנו להבין דברי התנא האלקי רשב"י בזוהר הקדוש: **"והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה, דא הוא יעקב קדישא שלימא"**. כי רק בזכות יעקב שהלך לקוץ הארזים שנטע אברהם לבנות מהם משכן, כדי להכריע בכך את ההלכה כאברהם בעל החסד, אפשר להקריב קרבנות במשכן כדי להביא בכך כפרה לחוטאים. נמצא כי יעקב אבינו הוא הבריח התיכון שמבריח בתוך הקרשים שכל המשכן עומד בזכותו.

מעתה זכינו ליישב בדרך מרווח קושיית ה"פרי העץ" על יעקב אבינו, איך זבח זבחים: **"לאלקי אביו יצחק"**, הלא כתוב: **"זובח לאלקים יחרם"**, ומבאר בזוהר הקדוש שאסור לשחוט לשם אלקים שהוא מדת הדין. אך לפי האמור הרי מטעם זה הקדים לקוץ ארזים שנטע אברהם בעל החסד, כדי להכריע בכך את ההלכה כמדת החסד שהחוטא יש לו תיקון בקרבן, ועל ידי זה זבח זבחים: **"לאלקי אביו יצחק"**, לא לשם אלקים שהוא דין, אלא כדי להמתיק את הדין של יצחק אביו שמצדו אין תיקון לחוטא בקרבן, אבל מצד החסד של אברהם והרחמים של יעקב שהם רוב כנגד יצחק יש לו תיקון בקרבן כפרה.

לרפואה השלימה של האשה החשובה מרת
לאה בת וירג'ני שתחי' - נדבת משפחת מהדב הי"ו -

נדבת הרה"ח ר' פסח שלמה לדרריך וב"ב הי"ו
לרגל שמחת נישואי בתו הכלה עב"ג בשעטו"מ

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com